

თავად განსაჯეთ: თვითკონტროლი თუ სახელმწიფო კონტროლი?

კრებული მოამზადა
თომ პალმერმა

საქართველოს უნივერსიტეტის
გამომცემლობა
2019

კრებული მოამზადა ტომ პალმერმა

თავად განსაჯეთ:

თვითკონტროლი თუ სახელმწიფო კონტროლი?

სარედაქციო საბჭო:

პაატა შეშელიძე (აკადემიური რედაქტორი), **გია ჯანდიერი**, **გიორგი ჩიქოვანი**,
გიორგი ჩხიკვაძე, **კონსტანტინე თოფურია**

თარგმნა **დიმიტრი გამყრელიძემ**

რედაქტორი **ელიკო შოშიტაშვილი**

ყდის დიზაინერი **მიშა აბესაძე**

დამკაბადონებლები: **ნათია დვალისვილი**
რეზო თხილიშვილი

გამოცემა მომზადებულია ახალი ეკონომიკური სკოლა – საქართველოს; ეკონომიკური თავისუფლების ინსტიტუტის, საქართველოს; ატლასის ქსელის, აშშ და საქართველოს უნივერსიტეტის თანამშრომლობით.

საქართველოს უნივერსიტეტის გამომცემლობა

მერაბ კოსტავას გამზირი 77ა, თბილისი

ელფოსტა: info@ug.edu.ge

ISBN 978-9941-9644-0-4

Edited by Tom Palmer

Self-control, or State-control? You decide.

Editorial board:

Paata Sheshelidze (academic editor), **Gia Jandieri**, **George Chikovani**, **George Chkhikvadze**, **Konstantine Topuria**.

Translated by **Dimitri Gamkrelidze**

Publication prepared in cooperation of New Economic School – Georgia; Institute of Economic Freedom – Georgia; Atlas Network, USA; University of Georgia, Georgia.

The University of Georgia Publishing House
www.ug.edu.ge

სარჩევი

მიძღვნა	7
ქართული გამოცემის აჟადემიური რედაქტორის წინასიტყვაობა	9
ტომ ჰალმერის წინასიტყვაობა.....	12
1. ტომ ჰალმერი	19
დიდი არჩევანი.....	19
პასუხისმგებლობა და თავისუფლება	21
თავისუფლება და ჯანონის პატივისცემა	27
თავისუფლება თუ ნებართვა?	32
2. ჯონ ტიერნი	37
როგორ ხსნის ტვინში მიმდინარე ქიმიური რეაქციები თავისუფლებას და როგორ გვეხმარება მის გააზრებაში	37
ბოლოკი, შოკოლადი და გლუკოზა	45
ხასიათის განვრთნა	51
თავისუფალი საზოგადოება და მისი მეგობრები	56
3. ლისა კონიერსი	66
ცხოვრება ძიძასახელმწიფოში: როგორ მოქმედებს სოციალური დახმარების პროგრამა უეთილდღეობის მიმღებებზე.....	66
უეთილდღეობის სახელმწიფოს მოკლე ისტორია.....	68
როგორც მუშაობს სოციალური დაცვა	72
სოციალური დაცვის პროგრამების დანახარჯები ჯანმრთელობაზე.....	78
დაპირისპირება სოციალური დახმარების მიღებასა და მუშაობას შორის	80
სამუშაო და ბედნიერება	83

4. უფერი მაირონი	89
ამართლებს თუ არა მომხმარებლის ირაციონალურობა ნარკოტიკებთან ბრძოლას?	89
ნარკომანიასთან ბრძოლის შესახებ მსჯელობის კონტექსტი	91
რამდენად სასურველია აკრძალვის პოლიტიკა?	97
დასკვნა	103
5. ლინ კისლინგი	105
პასუხისმგებლობა და გარემო	105
შესავალი	106
რა არის საკუთრების უფლება?	108
საკუთრებაზე დაფუძნებული გარემოს დაცვითი პოლიტიკა მოქმედებაში	115
დასკვნა	117
6. სარა სკვაირი	119
პირველი პირი მხოლოდითი რიცხვი: ლიტერატურა და პიროვნული წინააღმდეგობა	119
7. ფილიპ ბუთი, სტეფან დევსი	128
წესები და წესრიგი სახელმწიფოს გარეშე	128
სახელმწიფო კანონები თუ საბაზრო ინსტიტუტები?	133
დაგეგმვა სახელმწიფო მგეგმავების გარეშე: ბინათმშენებლობა და განვითარება	138
რეგულირება სამთავრობო რეგულირების გარეშე: საბანკო სისტემა და ფინანსები, ფინანსების თვითრეგულირება გაერთიანებულ სამეფოში	146
წესების დამფუძნებელი ინსტიტუტები საფინანსო ბაზრებზე	151
დასკვნა	157
8. ნიმა სანანდაჯი	159
კეთილდღეობის სახელმწიფო და პასუხისმგებლობის ეროზია	159
რუზველტის ზრუნვის საგანი	161
გაუთვალისწინებელი შედეგები	163
ლუთერანული ჩრდილოეთი	167

კეთილდღეობის სახელმწიფოები ეფუძნებიან ნორმებს	169
ქათამი თუ კვერცი?	172
თვითდამანგრეველი კეთილდღეობის სახელმწიფოს	
თეორია	175
ნორმების ცვლას სჭირდება თაობები	176
სკანდინავიური სახელმწიფოების სოციალური დახმარების	
ნორმებიც კი თანხვედრაშია რუხველტის პროგნოზთან	178
სკანდინავიური ქვეყნების პოლიტიკა მიმართულია მორალის	
ეროზიის შებრუნებაზე	181
ახალი სოციალური ხელშეკრულებისკენ?	182
ნორმების შესუსტება ნავთობით მდიდარ	
კეთილდღეობის სახელმწიფოში	185
სოციალურად ღარიბთა ფენა	187
არსებობს კი ისეთი რამ, როგორც ზედმეტი დახმარება?	189
გზა სიღარიბიდან თუ სიღარიბისკენ?	191
რეიგანიც და რუხველტიც მართლები იყვნენ	192
9. კომ პალმერი	194
თვითკონტროლი საზოგადოებასა და თემში	194
წმინდა რაციონალური პიროვნების მითი	200
ხომ არ არის პიროვნული თავისუფლება და	
პასუხისმგებლობა კულტურულად განსაზღვრული?	204
ინდივიდუალური თავისუფლებისა და პასუხისმგებლობის	
ისტორიული განზომილება	207
ისტორიული შემთხვევითობა	209
პიროვნება და მორალური/პოლიტიკური ინდივიდუალიზმი	211
ლიბერალური ინდივიდუალიზმის წარმოშობა	220
დასკვნა	227
10. კომ პალმერი	230
თავისუფლებისა და პასუხისმგებლობის ფილოსოფიური	
პრობლემები	230
თავისუფლებისა და პასუხისმგებლობის დონეები	235
რამდენად შესაძლებელია მორალური პასუხისმგებლობა	
თავისუფლების გარეშე?	237

თავისუფლება და ჰასუხისმგებლობა საზოგადოებაში.....	242
რამდენად შესაძლებელია თავისუფლება სამყაროში, რომელშიც მიზუხშედევობრივი ჯავშირები ბატონობს?	244
ჰასუხისმგებლობა სხვების წინაშე	250
ჰასუხისმგებლობა შედეგზე.....	256
ემპირიული თავისუფლება უმაღლესი, ნამდვილი, ჭეშმარიტი თავისუფლების წინააღმდეგ	259
„უმაღლესი თავისუფლებიდან“ „კოლექტიური მესყენ“	261
11. ტომ ჰალმერი	273
საკუთარი თვითმონტროლის გაძლიერება და გაუმჯობესება.....	273
სასარგებლო შენიშვნები და ხერხები თვითმონტროლის განმტყიცებისთვის	278
ცხადად აზროვნება... და გონებრივი ორმოებისთვის თავის არიდება.....	283
ყრებულის შემდგენლის შესახებ	288
შენიშვნები.....	290

რეზიუმე ეძღვნება დოქტორ ტიბორ მაქანს

ტიბორ მაქანი (1939-2016) ალაბამის შტატის ქ. ოუბურნის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის დეპარტამენტის მიწვეული პროფესორი და კალიფორნიაში, ქ. ორენჯში ჩეპმენის უნივერსიტეტის არგიროსის სახელობის ბიზნესისა და ეკონომიკის სკოლის პროფესორი იყო. ის აგრეთვე იყო ქ. სტანდფორდის უნივერსიტეტის ჰუვერის სახელობის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი, ქ. ირვინში მოქმედი კერძო მედიაკომპანიის „Freedom Communications, Inc“-ის საჯარო პოლიტიკის მრჩეველი და სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციის აქტიური წევრი.

დოქტორი მაქანი 1939 წელს დაიბადა უნგრეთში. 1953 წელს, 14 წლის ასაკში, ტიბორმა გასაბჭოებული უნგრეთიდან თავის დაღწევა მოახერხა და 6-თვიანი მოგზაურობის შემდეგ საცხოვრებლად ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩავიდა.

1956 წელს მან ამერიკის საჰაერო თავდაცვის ჯარებში დაიწყო სამსახური, სადაც დრამატულ წრეშიც გაერთიანდა. სწორედ აქ გაიცნო მისი თანამედროვე რუსულ-ებრაული წარმოშობის ამერიკელი მწერლის, ფილოსოფოსისა და საზოგადო მოღვაწის აინ რანდის შემოქმედება, აღმოაჩინა პოლიტიკური ფილოსოფია „ობიექტივიზმი“, რამაც მთლიანად განსაზღვრა მისი ცხოვრებისეული თვალსაზრისი და შემდგომი კარიერა.

სამხედრო სამსახურის შემდეგ იგი სწავლას აგრძელებს. სანტა ბარბარას კალიფორნიის შტატის უნივერსიტეტში ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხი მიიღო, პედაგოგიური მოღვაწეობა დაიწყო და ერთ-ერთ ყველაზე ნაყოფიერ ავტორად ჩამოყალიბდა.

მისი ღვაწლი თავისუფლების იდეებისა და ლიბერტარიანული პოლიტიკური ფილოსოფიის განვითარებაში 20-ზე მეტი წიგნით, ასობით პუბლიკაციით, სატელევიზიო ინტერვიუებითა და მრავალი გამოჩენილი მეცნიერის აღზრდით განისაზღვრება.

იგი ბევრს მოგზაურობდა და მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში უზიარებდა მსმენელებს საკუთარ, „ობიექტივისტურ“ ხედვას ფილოსოფიის სხვადასხვა საკითხსა და ბიზნესეთიკაზე.

დოქტორი ტიბორ მაქანი საქართველოში პირველად 2006 წლის ივლისში ჩამოვიდა. მან „ახალი ეკონომიკური სკოლა – საქართველოსა“ და ფრიდრიხ ნაუმანის ფონდის მიერ ბაკურიანში მოწყობილ საერთაშორისო სემინარში მიიღო მონაწილეობა. მსმენელებს აცნობდა თავის თვალსაზრისს თავისუფლებისა და რადიკალური ინდივიდუალიზმის, ობიექტივისტური ფილოსოფიისა და კერძო მესაკუთრეობაზე დაფუძნებული სამეწარმეო ეთიკის პრინციპების შესახებ.

საქართველოში სტუმრობის შემდეგ ტიბორ მაქანმა დაწერა წიგნი „საქართველოში წაკითხული ლექციები: პრინციპები, გარდამავალი პერიოდი და განვითარება“, რომელიც ახალი ეკონომიკური სკოლა – საქართველოსა და ნაუმანის ფონდის მიერ გამოიცა, და ამით საქართველოში თავისუფლების იდეების გავრცელებაშიც შეიტანა თავის წვლილი.

2007 წელს ის კიდევ ერთხელ ეწვია საქართველოს ეკონომიკური და პოლიტიკური რეფორმების ინტელექტუალური მხარდაჭერისთვის. მონაწილეობა მიიღო სემინარებში და გამართა საჯარო ლექციები. ტიბორ მაქანი სიცოცხლის ბოლომდე ინარჩუნებდა კავშირებს ახალი ეკონომიკური სკოლა – საქართველოსთან, მის ქართველ მსმენელებთან და მკითხველებთან, თვალს ადევნებდა ინფორმაციას ჩვენი ქვეყნის შესახებ და გულშემატკივრობდა მას.

პაატა შიშქელიძე

ახალი ეკონომიკური სკოლა –
საქართველოს პრეზიდენტი

ართული გამოცემის აკადემიური რედაქტორის წინასიტყვაობა

ზნე-ხასიათის წვრთნა ზრდაა შინაგანის კაცისა, თუ ეგრე ითქმის. რადგან შინაგანობა კაცისა მისი სულიერი ვინაობაა, მისი სულიერი ბუნებაა. მაშასადამე, წვრთნა ზნე-ხასიათის ზრდაა. გარკვევა მისი სულიერის ვინაობისა, სულიერის ბუნებისა, ანუ, უკეთ ვსტყვათ, მისის კაცობისა, ადამიანობისა.

ილია ქავჭავაძე

2002 წლის ნობელის პრიზის მფლობელის დოქტორ ვერნონ სმითის აზრით, ტომ პალმერის მიერ მომზადებული კრებული „თავად განსაჯეთ: თვითკონტროლი თუ სახელმწიფო კონტროლი?“ შოტლანდიელი ფილოსოფოსისა და ეკონომიკური მეცნიერების მამამთავრად აღიარებული ადამ სმითის ნაშრომის „მორალური სენტიმენტების თეორიის“ ტრადიციებს აგრძელებს, სადაც თვითკონტროლი წარმოდგენილია, როგორც ადამიანთა დეცენტრალიზებული სოციალურ-ეკონომიკური თანამშრომლობის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი და რომლის მიხედვით, სახელმწიფო კონტროლს არ ძალუძს ჩაანაცვლოს თვითკონტროლი თავისუფლებისა და ყოველივე იმის შეზღუდვის გარეშე, რაც არის ადამიანური, ბუნებრივი და ლალი, როგორც სოციუმში, ისე ეკონომიკაში.

ცხოვრება მუდმივად არჩევანს და მასზე პასუხისმგებლობას გულისხმობს. ცხოვრება – სოციალურია, ხოლო ეს არჩევანი და პასუხისმგებლობა – პიროვნული. შესაბამისად, წარმატება, რაც საკუთარ თავზე ზრუნვასა და პირადი მიზნების მიღწევას

გულისხმობს, დამოკიდებულია ადამიანის მზაობაზე, ანგარიში გაუწიოს საზოგადოების სხვა წევრებს, ითანამშრომლოს მათთან, თავისი სამსახურით მუდმივად დაუდასტუროს კეთილმოსურნეობა და მიღებული საზღაურით დაიცვას და სრულყოს საკუთარი თავისუფლება.

ჯანსაღი საზოგადოების საფუძველია იმის აღიარება, რომ მისი ყოველი წევრის სწრაფვა საკუთარი ბედნიერებისადმი შეუძლებელია სხვების ხარჯზე, რადგან ეს გარდაუვლად წარმოშობს ურთიერთდაპირისპირებებს და მკვეთრად შეზღუდავს რაციონალური თანამშრომლობის შესაძლებლობას.

ამიტომ თავისუფლება ეფუძნება თვითკონტროლს – საკუთარი შესაძლებლობების გააზრებასა და რეალობისადმი ანგარიშის გაწევას, ურთიერთსარგებელზე დაფუძნებულ სოციალურ თანამშრომლობას და არა თვითნებობასა და სხვებზე იძულებას.

ადამიანთა თანამშრომლობა ყოველთვის გულისხმობს განსაზღვრულ რეგულაციებს, მაგრამ მთავარია მათი წყარო: არის ეს თავად ცალკეულ პირთა შეთანხმებები, რომელთაგან საუკეთესო შედეგები ხდება მიბაძვისა და გათავისების საგანი, მკვიდრდება და იხვეწება, თუ გარკვეული შეხედულებების ერთიმეორისთვის თავზე მოხვევა იძულების წესით, მაგალითად, კანონმდებლობით ან პოლიტიკური დიქტატიით?

ამგვარად, წინააღმდეგობა არის არა თავად რეგულაციების არსებობაში, არამედ მათი წარმოშობის წყაროში, მის ეფექტიანობაში დასახული ამოცანების შესრულებისას.

ფედერიკ ბასტიამ, რომელსაც ილია ჭავჭავაძე „გამოჩენილ ფრანციის ეკონომს“ უწოდებდა, ჯერ კიდევ 1850 წელს გამოქვეყნებულ შრომაში „კანონი“ დაწერა:

„სოციალიზმი, იმ თეორიების მსგავსად, რომლებსაც ის ეფუძნება, მთავრობისა და საზოგადოების ცნებებს ერთმანეთში ურევს. მოკლედ, ყოველთვის, როცა მთავრობის ამა თუ იმ ქმედებას ვენინააღმდეგებით, სოციალისტები თვლიან, რომ საზო-